

Constantin DRAM

Nici până astăzi Aristotel nu l-a iertat pe Platon

În cele ce urmează ne referim la o carte care vorbește, după cum ne avertizează paratextual autorul (Anton Adămuț, *Amicus Plato sed magis amica veritas. Istoria spusei de la Homer la Tarski*, Iași, Editura Institutul European, 2018), despre faimoasele „locis obscuri”, cum ar fi, spre exemplu, discuția din jurul acelei cunoscute „spuse” (ca să folosim cuvântul des-folosit de autor, în titlu și apoi în carte) *Amicus Plato sed magis amica veritas*, având ca autori posibili pe Platon, respectiv Aristotel. Pornind de la obiectul acestei dispute antice, importanța temei crește, deoarece autorul, reputat profesor de filosofie al Universității ieșene, consacrat prin prelegeri și prin lucrări foarte serioase în domeniu, pleacă de la faptul că nu a descoperit prin bibliografii o cercetare amănunțită în acest sens. Așa că propria-i investigație devine o lucrare amănunțită, provocatoare, prinsă, după cum ne avertizează din titlu, într-o adevărată „istorie a spusei de la Homer la Tarski”, adică până la acel matematician, filosof, logician american-polonez din anii secolului XX, cu o mare reputație științifică pentru cercetările sale asupra „noțiunii de adevăr”.

Invocând o parabolă a mai multor „fii risipitori”, Anton Adămuț (după puncte de pornire găsite în Noica, căzut pradă unei contradicții din care îl salvează, parțial, Rafail fiul și poate și mai tânărul Alexandru, fratele de celulă) remarcă faptul că textul în cauză apare doar în *Luca*: „...iar Evanghelia lui Luca nu se bazează pe criterii pur biografice. Scopul ei este acela de a face o lectură aprofundată a evenimentelor realizate în persoana lui Cristos. Cu Iisus se desfășoară în istorie un plan al cărui final este mântuirea oamenilor. Nu întâmplător Luca este considerat teologul istoriei mântuirii. El subliniază activitatea și acțiunea zilnică a mântuirii, faptul că mântuirea implică o strădanie permanentă în perseverență, iar ideea parabolei fiului risipitor este următoarea: pocăința nu este niciodată prea târzie pentru oricare dintre noi, adevărul și lumina sunt cu noi”. De la acest preambul pilduitor avansează cartea lui Anton Adămuț, cu titluri seducătoare care anunță cele trei capitole și o concluzie pe măsură: I. *Risipiți în absolut. În căutarea Lânii de aur*, II. *Unde s-a ajuns? Sau despre felurile „amiciții”*, III. *Risipiți în relativ. Istoria spusei de la Cicero la Tarski*; desigur și finalul: *Concluzie. „Oglinda Diane”*. De la *Lâna de aur la Creanga de aur*.

Și totuși, începutul capitolului II este cel care ordonează discuția despre „spusa” care interesează în cazul de față. Altfel spus, care sunt variantele vehiculate în timp pe tema *Amicus Plato sed magis amica veritas*. Sunt cinci variante, conchide Adămuț, ana-

lizând diferențele esențiale între variante și arătând că varianta V este opusă total celorlalte: „I. *Amicus Plato sed magis veritas*; II. *Amicus Socrates sed magis amica veritas*; III. *Amicus Socrates, amicus Plato sed prae-honoranda veritas*; IV. *Et veritatem diligimus et Platonem sed rectius est diligere veritatem*; V. *Minime vero veritati praeferendus est vir*. De aici se vede aviditatea științifică a unui autor dornic să inventarieze cât mai multe situații, să alătore, să compare, să tragă concluzii din analize lingvistice pe măsură, să se pronunțe asupra ironiei, prohibitivității, îndoielii, jocurilor intelectuale la care se deda protagonistii: „Aristotel e ironic în *Etica nicomahică*, 1096 a 12-17, e și împotriva lui Platon, pare a se ajunge astfel la versiunea IV, care poate fi citită și ca o parafrază a textului din *Etica nicomahică*. Iar introducerea numelui lui Socrate se datorează exclusiv unei interpretări eronate a pasajului des amintit. Remarcabil este, spune Leonardo Tarán, că numele lui Socrate apare în versiunile II și III, nu și în versiunea IV, care este totuși cea mai apropiată de spiritul fragmentului din *Etica nicomahică*. Atenț, acribios, supraveghind autarhic un adevărat „câmp de luptă” sau o competiție intelectuală plasată inițial sub semnul căutării „Lânii de Aur”, ca în final să se ceară un alt adevăr: dacă există adevăruri cum le vrea Tarski.

Până acolo însă, se deșiră istoria spusei, trecând dincolo despre „fiul risipitor” Platon, despre Aristotel și Homer (fără a fi deloc neglijată *problema homerică*, lângă care, trecând de la una la alta, în adevărate parade de erudiție, autorul îi face loc și unui studiu de caz particular, Wilamowitz contra Nietzsche), privind apoi, din altă perspectivă, pe „mânzul” risipitor Aristotel contra lui

Platon, trecând și într-un alt text interpretativ care e plasat în canonul unei străvechi forme de modestie auctoriale (*Câte ceva despre Republica X și mimesis/ despre aprecierea ontologică a imaginii*), în care, după stoarcerea celor care erau de stors din discuția despre teoria platoniciană a *mimesis*-ului, și nu numai, se ajunge, după cum s-a dorit, într-o elaborare textuală măiestrită, acolo unde s-a dorit, adică din nou la punctul de plecare: „...tragedia la Platon nu purifică; dimpotrivă, pângărește și ajungem astfel la un straniu paradox al poeziei tragice: suntem mulțumiți și fericiți de faptul de a ne lamenta, de a ne tângui. Homer este educatorul grecilor, atât doar că este un prost pedagog, alt paradox, poezia nu se însoțește cu filosofia, între ele vrajba-i veche (*palaia diaphora – Republica*, 607 b) și Platon își recunoaște ambivalența sentimentelor față de Homer: poetul nu este de tot dat afară din cetate (*Republica*, 595 b). Așa am revenit la punctul de plecare și vreau să văd în continuare cum și ce se întâmplă cu *Amicus Plato sed magis amica veritas*”.

Și ce se mai întâmplă într-o atât de iscusită alcătuire de carte care ne tot însoțește în căutarea unor/ unei chei/ *clavis*, mai cu seamă după ce au fost arătate și acele felurite „amiciții” din capitolul II, despre care am mai făcut vorbire, mai cu seamă că, după cum evidențiază Adămuț, o vorbă a lui Leonardo Tarán trimite spre posibilitatea ca istoria însăși să spună că doar *magis amica veritas* contează, în cele din urmă; de aici și o concluzie de autor la final de capitol: „Mă gândeam să distribuiesc spusa de-a lungul istoriei filosofiei și a istoriei literaturii, ajung la concluzia că nu are rost, criteriul cronologic îmi pare neutru, îl voi folosi până la capăt. Cicero deschide lista, Platon plecând

de la Homer și Aristotel de la Platon se îndatorează reciproc unii altora, de cele mai multe ori neplătindu-și datoriile. Și în filosofie datoriile nu se subscriu, nici până astăzi Aristotel nu l-a iertat pe Platon”. Anton Adămuț, într-o simetrie dintre cele multe, mesteguit alese pentru delectări intelectuale, ne poartă prin capitolul III, de la Cicero la Tarski, sub genericul „Risipiți în relativ”, alăturat celui din întâiul capitol care era „Risipiți în absolut”, într-o aceeași plină de infinită sațietate a „istoriei spusei”: Cicero cu dialogul său despre moarte (*De contemnenda morte*), lustin martirul și filosoful, ale cărui *Apologii* relevă și întăresc faptul că doar ideologia creștină comunică adevărul, fratele franciscan și *Doctor mirabil*, Roger Bacon, cel care, într-o epocă europeană dominată de un second hand cultural (accesul cultural spre Antichitate era făcut prin filiera arabă), era totuși la curent cu Platon și Aristotel, fiind un „filosof la locul lui”, după cum afirmă autorul, următorul demn „de luat în seamă” este Sfântul Toma, urmărit cu ceea ce spune în *Sententia libri Ethicorum*, Luther și ceea ce era de arătat despre „frica de libertate”, trei autori care se reunesc în *mi amigo es Platon*, adică Alemán, Cervantes, Gracian, apoi Newton, Laurence Sterne, Balzac (și puțin Dickens, după cum afirmă Adămuț), pregătind intrarea spre Tarski, acolo unde ar trebui să se încheie (dacă nu cumva să înceapă iarăși, cu forțe sporite) o istorie a spusei. Și aici se dilată plăcerea re-luărilor, re-așezărilor, a speculațiilor, a spuselor în variante multiple: „...P.T. Geach invocă pe Tarski în favoarea lui Kotarbinski cum că ar fi spus Tarski odată – nimeni nu știe nici unde și nici când! – următoarele: *Inimicus Plato sed magis inimica falsitas*...” de unde, deduce autorul, ar putea pleca antiplatonismul lui Tarski. Și apoi alăturări (maxime, citate) aduse spre dezvoltări interpretative în care Anton Adămuț se arată a fi maestru. Ele sunt din: William Kneale și Martha Kneale, Abélard, Leibnitz și Cantor.

Spuneam că Anton Adămuț e un redutabil navigator printre teorii, ipoteze, controverse, dialoguri, amiciții, inamiciții, jurizări: mereu caută concluzii, se poziționează de partea adevărului și a celui pe care îl crede de partea adevărului,

invocă mereu ceea ce este necesar pentru lumina adusă către cititor. Câteva exemple din exercițiile de navigație stilistică, interpretativă, cogitativă, de dragul plăcerii sublimite intelectuale: „Merg pe mâna lui Gadamer după care putem spune, dincolo de critica teoriei Ideilor, că tendința timpurilor vechi a fost aceea de a armoniza pe Platon și Aristotel”. Sau: „o paranteză în acest loc, o așteptam de mult, Gadamer îmi ridică mîine la fileu. Despre disputa idealism-realism este vorba, trimite la Mircea Vulcănescu și la Nae Ionescu, spun povestea, e de tot savuroasă” (*și este, nota noastră*, C. D.) sau: „Astfel că analiștii din secolul XIX glumeau și spuneau cum că epopeile nu erau compuse de Homer, ci de altcineva care purta același nume. Acum, gluma e că teoreticienii oralismului susțin că epopeile sunt poezii fără de autor și nu puțini teoreticienii ai oralismului ar fi de acord cu aceasta!” sau: „Pe scurt povestea, în fapt este vorba despre *Nașterea tragediei*. Nietzsche se luptă aici mai mult cu Euripide și cu Socrate decât merge în întâmpinarea lui Homer”. Sau: „Bun!, să revin acum la execuția lui Nietzsche de către Wilamowitz, asta după ce am fost martorii unei duble execuții deloc simbolice practicate de Nietzsche asupra lui Socrate și Euripide”.

Dar... vine și concluzia acestor cărți de strategie în abordarea filosofiei, din care vedem cum și Lâna de Aur, și Creanga de Aur sunt purtătoare de lumină în esența ei și nu într-o formă sau alta, așa ne arată autorul în cuvinte finale. E realmente fascinant modul în care „spusa” devine o suprațemă, o concluzie în care se referă la un mit (al Lânii de Aur) și la metafizica luminii, reunite sub o temă unică, *de luce*. Dacă mitul reunea două simboluri totale (inocența și adevărul), metafizica luminii din Creanga de Aur duce spre imaginea lacului androgin, oglinda Diane, spre parodiarea oficiată de Tarski atunci când spune *Inimicus Plato sed magis inimica falsitas*. Iar finalul (cu siguranță înrăurit de melancolia din *Creanga de aur – cea sadoveniană*) spune totul și lasă ceva în plus... despre „spusa”: „Până la urmă, și peste toate acestea, atunci ca și acum, istoria pare să spună doar – *magis amica veritas*. Cu o fericită formulare a lui Gilson, Platon însuși nu e nicăieri, dar platonismul este pretutindeni sau, mai degrabă, putem spune că pretutindeni există platonisme”.

Cartea lui Anton Adămuț se cere citită de mai multe ori, mereu oferind alte și alte *chei* post-homerică și mereu alte și alte ofrande intelectuale, într-un ospăț al zeilor. Și împreună cu el, autorul, după avertizarea prorocului Ezechiel, simț și eu dorința de a spune *dixi et salvavi animam meam*.



• Cristina Ciobanu – Compoziție